

Πρόλογος	17
----------------	----

Μέρος Ι: Θεωρητικές προσεγγίσεις

1. Ορισμός και θεωρητική θεμελίωση της συμβουλευτικής ομηλίκων	31
<i>Μ. Μαλικιώση-Λοΐζου</i>	
2. Είδη συμβουλευτικής στήριξης ομηλίκων	59
<i>Φ. Λοΐζου & Μ. Στιβακτάκη</i>	
3. Ανθρωπιστική προσέγγιση στην εκπαίδευση: η βάση των προγραμμάτων στήριξης ομηλίκων	89
<i>Α. Σουρλαντζή</i>	
4. Συμβουλευτική ομηλίκων: διεύρυνση, δόμηση και θετικά συναισθήματα	110
<i>Α. Σταλίκας, Α. Μπενέτου, Α. Μπούτρη & Κ. Φλωρά</i>	
5. Συμβουλευτική ομηλίκων: γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση	136
<i>Μ. Ζαφειροπούλου, Χ. Ρούση-Βέργου & Α. Αγγελοσοπούλου</i>	

Μέρος ΙΙ: Συμβουλευτική ομηλίκων στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

6. Στήριξη ομηλίκων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: πώς μπορούν οι ίδιοι οι νέοι να κάνουν τα σχολεία πιο ασφαλή	165
<i>Η. Cowie</i>	

7. **Ο ρόλος των παρισταμένων στην εκδήλωση του σχολικού εκφοβισμού** 189
Θ. Γιοβαζολιάς

8. **Διαστάσεις της συμβουλευτικής ομηλίκων στο πρόγραμμα «Αντιμετωπίζω τον εκφοβισμό»** 211
Χ. Ρούση-Βέργου, Ε. Ανδρέου, G. Skrzybiec & Μ. Ζαφειροπούλου

9. **Οι ομάδες ομηλίκων ως κοινωνικός χώρος των παιδιών στο σχολείο** 228
Ι. Μπίμπου-Νάκου, Π. Χατζηλάμπου & Ε. Αντωνιάδου

10. **Εναλλακτικές εκπαιδευτικές και κλινικές παρεμβάσεις για μαθητές με σοβαρά προβλήματα σχολικής προσαρμογής: το παράδειγμα του προγράμματος διαμεσολάβησης ομηλίκων** 257
Η. Ε. Κουρκούτας, Θ. Θάνος, Ε. Βιταλάκη & Α. Γιαννάτου

11. **Εφαρμογές της υποστήριξης συνομηλίκων σε μαθητές προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας: βασικές αρχές σχεδιασμού ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος** 293
Α. Σουρλαντζή

Μέρος III: Συμβουλευτική ομηλίκων στο πανεπιστήμιο

12. **Συμβουλευτική ομηλίκων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: το θεωρητικό πλαίσιο** 321
Μ. Μαλικιώση-Λοΐζου

13. **Δράσεις του Πανεπιστημίου Αθηνών για την υποστήριξη φοιτητών με αναπηρία: ο ρόλος του συμβούλου ομηλίκων φοιτητών με αναπηρία** 343
Α. Καλαντζή-Αζίζι & Α. Σοφianoπούλου

14. **Εκπαίδευση-κατάρτιση συμβούλων ομηλίκων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση** 373
Δ. Λοΐζου & Α. Σουρλαντζή

15. Διαδικασία σχεδιασμού και οργάνωσης προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης ομοτίμων: το παράδειγμα του προγράμματος «Από φοιτητές για φοιτητές»	398
<i>Φ. Λέκκα, Γ. Ευσταθίου & Α. Καλαντζή-Αζίζι</i>	
16. Τα οφέλη από την εμπειρία της συμμετοχής στην ομάδα του ΣΥΚΕΟΜ: μια ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση	422
<i>Α. Μπενέτου & Λ. Τσερμίδου</i>	
Γλωσσάριο όρων	445

Πρόλογος

Ο συλλογικός αυτός τόμος δημιουργήθηκε με αφορμή την επιθυμία μελών του Συμβουλευτικού Κέντρου Ομηλίκων (ΣΥΚΕΟΜ) του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία (ΤΕΑΠΗ) του Πανεπιστημίου Αθηνών, που χρόνια τώρα προσφέρουν εθελοντικά και με ενθουσιασμό την εργασία τους, να αποτυπωθεί η προσπάθεια που έχει γίνει μέχρι τώρα στο χώρο της συμβουλευτικής ομηλίκων στη χώρα μας. Ίσως ο όρος «συμβουλευτική ομηλίκων» να μην αποδίδει το εύρος και τα είδη της στήριξης που προσφέρουν οι συνομήλικοι μεταξύ τους, αλλά και πολλά άλλα είδη «ομοτίμων» (με ή χωρίς εισαγωγικά), όπως συγγενείς, συμμαθητές, συνάδελφοι κ.λπ. Επειδή όμως ο όρος, τουλάχιστον στην Ελλάδα, πρωτοεμφανίστηκε πριν από σχεδόν 20 χρόνια στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, κατά κάποιον τρόπο επικράτησε και χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τόσο τις υπηρεσίες που προσφέρονταν στο ΣΥΚΕΟΜ όσο και άλλα είδη στήριξης ομηλίκων σε άλλα πλαίσια.

Η όλη φιλοσοφία της στήριξης ομηλίκων πηγάζει από την έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου γενικά, και του αναπτυσσόμενου ανθρώπου ειδικότερα, να δρα συνεργατικά και φιλικά στις σχέσεις του με συνομήλικα άτομα. Αντανακλά τη φυσική τάση των ανθρώπων να αναζητούν άτομα που έχουν παρόμοιες εμπειρίες, ανησυχίες και προβλήματα με τους ίδιους, γιατί πιστεύουν ότι θα γίνουν καλύτερα κατανοητοί και γιατί θα μπορέσουν και αυτοί με τη σειρά τους να κατανοήσουν καλύτερα τη δική του κατάσταση. Βασίζεται επίσης στην ανάγκη για κοινωνική αλληλεγγύη που υπάρχει σε όλες τις κοινωνίες. Ενδυναμώνει τους συμμετέχοντες και τους δείχνει τρόπους να βοηθούν τον εαυτό τους, προσφέρει ευκαιρίες για μάθηση μέσω μίμησης προτύπων, αφού οι σύμβουλοι ομηλίκων λειτουργούν ως θετικά πρότυπα (Perry & Sieving, 1993, αναφ. στο Turner & Shepherd, 1999), και αναπλαισιώνει αρνητικές αντιλήψεις και σκέψεις.

Στο χώρο της εκπαίδευσης, η ψυχολογική στήριξη των παιδιών από τους συμμαθητές τους έχει αποδειχθεί ευεργετική εδώ και πολλά χρόνια. Θεωρείται ότι αποτελεί ένα ικανό μέσο πρόληψης, που δεν επιτρέπει στα απλά, καθημερινά προβλήματα να επιδεινωθούν και τελικά να προκαλέσουν συναισθηματικές διαταραχές και αποκλίνουσα συμπεριφορά. Η στήριξη από συνομηλίκους σε δύσκολες καταστάσεις μπορεί να εκφραστεί με ποικίλους τρόπους. Τα σχολεία που υιοθετούν αυτή τη στρατηγική για την αντιμετώπιση της επιθετικότητας και των συγκρούσεων βοηθούν να δημιουργηθεί ένα κλίμα ασφάλειας στους μαθητές. Επιπλέον, η εφαρμογή συστημάτων στήριξης ομηλίκων φαίνεται να δίνει νόημα στην έκφραση των αλτρουιστικών αισθημάτων πολλών μαθητών για την αντιμετώπιση των αδικιών και την εσκεμμένη περιθωριοποίηση κάποιων συμμαθητών τους.

Τα προγράμματα συμβουλευτικής ομηλίκων κερδίζουν όλο και περισσότερο έδαφος στα ελληνικά σχολεία ως μια καλύτερη προσέγγιση επίλυσης θεμάτων, αφού τα παιδιά αποδεδειγμένα λύνουν ευκολότερα τις μεταξύ τους διαφορές από μόνα τους παρά με την παρέμβαση των ενηλίκων.

Το βιβλίο φιλοδοξεί να ενημερώσει τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων για τη φιλοσοφία που διέπει μια τέτοιου είδους δραστηριότητα, για τα θέματα που μπορούν να χειριστούν οι συμμαθητές μεταξύ τους, για τα οφέλη που επιφυλάσσει μια τέτοιου είδους συμμετοχή σε όλα τα εμπλεκόμενα μέλη, αλλά και για τους τρόπους με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν και να επιβλέψουν οι ίδιοι τέτοιου είδους προσπάθειες στην τάξη τους.

Η φιλοσοφία των προγραμμάτων συμβουλευτικής ομηλίκων, που βασίζεται στον εθελοντισμό και την προσφορά, αναδύεται μέσα από τα περισσότερα κείμενα του βιβλίου, ενώ το ίδιο ισχύει και για τις θεωρίες που υποστηρίζουν και ερμηνεύουν τις ποικίλες εκφάνσεις στήριξης των ομηλίκων στα σχολεία.

Δομή του βιβλίου

Το βιβλίο είναι χωρισμένο σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος είναι αφιερωμένο στη φιλοσοφία και στις θεωρητικές προσεγγίσεις που ερμηνεύουν τη συμβουλευτική ομηλίκων. Το δεύτερο μέρος ασχολείται με τη συμβουλευτική ομηλίκων όπως τη συναντάμε στην πρωτοβάθμια και τη

δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το τρίτο μέρος αναφέρεται στη συμβουλευτική ομηλίκων με τη μορφή που παρουσιάζεται και εφαρμόζεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στο πρώτο –εισαγωγικό– κεφάλαιο της Μαρίας Μαλικιώση-Λοΐζου, με τίτλο «Ορισμός και θεωρητική θεμελίωση της συμβουλευτικής ομηλίκων», δίνεται μια σφαιρική εικόνα της έννοιας της συμβουλευτικής ομηλίκων. Περιγράφεται το πώς αναπτύχθηκε, ποιες θεωρίες προσπαθούν να την ερμηνεύσουν και ποια είναι τα είδη στήριξης ομηλίκων γενικότερα. Παρουσιάζονται επίσης έρευνες οι οποίες εξέτασαν τα οφέλη των προγραμμάτων εκπαίδευσης και των εφαρμογών που έχουν αναπτυχθεί.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, με τίτλο «Είδη συμβουλευτικής ομηλίκων», που υπογράφουν οι Φωτεινή Λοΐζου και Μαρία Στιβακτάκη, παρουσιάζονται οι διάφορες μορφές που μπορεί να έχει η στήριξη ομηλίκων. Όπως διαπιστώνεται από το περιεχόμενο του κεφαλαίου, είναι εντυπωσιακά το εύρος και η ποικιλία των δραστηριοτήτων που μπορούν να αναλάβουν τα ίδια τα παιδιά προκειμένου να στηρίζουν τους συμμαθητές τους. Πρόκειται για ένα περιεκτικό κεφάλαιο που αναδεικνύει τις πολλές και ποικίλες μορφές με τις οποίες οι συνομήλικοι ή ομότιμοι μπορούν να αλληλοβοηθηθούν στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Επειδή η όλη φιλοσοφία και οι αρχές που στηρίζουν τη συμβουλευτική ομηλίκων προέκυψαν αρχικά από το χώρο της ανθρωπιστικής ψυχολογίας, τα επόμενα δύο κεφάλαια αναλύουν εκτενέστερα τις προσεγγίσεις αυτές. Συγκεκριμένα, στο τρίτο κεφάλαιο της Αγγελικής Σουρλαντζή, με τίτλο «Ανθρωπιστική προσέγγιση στην εκπαίδευση: η βάση των προγραμμάτων στήριξης ομηλίκων», παρουσιάζονται οι θεωρίες των Rogers και Maslow, καθώς και οι εφαρμογές της ανθρωπιστικής προσέγγισης στην εκπαίδευση. Γίνεται επίσης μια προσπάθεια ερμηνείας των εφαρμογών της συμβουλευτικής ομηλίκων στην εκπαίδευση μέσα από το ανθρωπιστικό θεωρητικό μοντέλο.

Το τέταρτο κεφάλαιο, με τίτλο «Συμβουλευτική ομηλίκων: διεύρυνση, δόμηση και θετικά συναισθήματα», που υπογράφουν οι Αναστάσιος Σταλίκας, Άννυ Μπενέτου, Αλκμήνη Μπούτρη και Κατερίνα Φλωρά, περιγράφει πώς τα θετικά συναισθήματα ενισχύουν την ψυχική υγεία, ενδυναμώνοντας τις διαπροσωπικές σχέσεις και τη συμμετοχή των ανθρώπων στα κοινά. Μέσα από το μοντέλο «δόμησης και διεύρυνσης» της Fredrickson (2001) γίνεται μια προσπάθεια να εξηγηθούν η επιτυχία και η αποτελεσματικότητα της συμβουλευτικής ομηλίκων.

Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους, με τίτλο

«Συμβουλευτική ομηλίκων: γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση», είναι χωρισμένο σε δύο επιμέρους ενότητες: μια εισαγωγική και μια δεύτερη ενότητα που παρουσιάζει το μοντέλο της γνωσιακής-συμπεριφοριστικής συμβουλευτικής ομηλίκων. Μετά από μια γενική ανασκόπηση των προγραμμάτων στήριξης ομηλίκων που καταγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία, παρουσιάζεται αναλυτικότερα το γνωσιακό-συμπεριφοριστικό μοντέλο της συμβουλευτικής ομηλίκων. Μέσα από τα κείμενα των συγγραφέων γίνεται μια προσπάθεια παρουσίασης ενός εκπαιδευτικού μοντέλου βασισμένου στη θεωρία του Beck (1995), ενώ παρατίθενται αντιπροσωπευτικές τεχνικές του μοντέλου της γνωσιακής-συμπεριφοριστικής θεραπείας.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνει έρευνες και προγράμματα στήριξης ομηλίκων στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Όπως μπορεί κανείς να παρατηρήσει, τα περισσότερα κεφάλαια αναφέρονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ένας από τους βασικούς λόγους γι' αυτή τη διαφοροποίηση είναι το γεγονός ότι στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα προβλήματα συμπεριφοράς που εκδηλώνουν οι μαθητές είναι περισσότερα και εντονότερα από εκείνα που εμφανίζονται στην πρωτοβάθμια. Ιδιαίτερη έμφαση και αναφορά γίνεται στο σχολικό εκφοβισμό και στους εμπλεκόμενους σε αυτόν, επειδή το φαινόμενο αυτό φαίνεται να προσλαμβάνει ιδιαίτερα ανησυχητικές διαστάσεις την περίοδο της εφηβείας.

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ένα συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον των ερευνητών για τη σχολική βία. Ιδιαίτερα μετά από κάποια περιστατικά που προβλήθηκαν από τα ΜΜΕ, εμφανίστηκε σημαντικός αριθμός ερευνών που προσπαθούν να καταγράψουν περιστατικά βίας, επιθετικότητας και συγκρούσεων (Καλαντζή & Ζαφειροπούλου, 2004· Κουρκούτας, 2011· Rigby, 2008). Ο σχολικός εκφοβισμός και η βία εκδηλώνονται με διάφορες μορφές: σωματική, λεκτική, σεξουακή, ηλεκτρονική. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που παίρνει όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με σοβαρές συνέπειες τόσο για την ακαδημαϊκή επίδοση (Woods & Wolke, 2004) όσο και για την ψυχική υγεία των μαθητών (Hawker & Boulton, 2000· Nickerson, Brock, Chang, & O'Malley, 2006).

Το πρώτο κείμενο του δεύτερου μέρους, με τίτλο «Στήριξη ομηλίκων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: πώς μπορούν οι ίδιοι οι νέοι να κάνουν τα σχολεία πιο ασφαλή», της Helen Cowie, πέρα από την πλού-

σια βιβλιογραφία γύρω από το θέμα του σχολικού εκφοβισμού, προτείνει και τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να οργανωθεί μια υπηρεσία στήριξης ομηλίκων στο σχολείο. Μετά την περιγραφή των αρνητικών επιδράσεων του εκφοβισμού στη συναισθηματική υγεία των παιδιών, γίνεται αναφορά στο ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι παρισταμένοι. Τέλος εξετάζονται τα ευεργετικά αποτελέσματα που προκύπτουν από την εφαρμογή των διαφόρων μορφών στήριξης από τους συνομηλίκους στην αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού.

Εν είδει συνέχειας του προηγούμενου κεφαλαίου, στο έβδομο κεφάλαιο με τίτλο «Ο ρόλος των παρισταμένων στην εκδήλωση του σχολικού εκφοβισμού», ο Θεόδωρος Γιοβαζολιάς αναλύει το ρόλο των θεατών/παρισταμένων στα επεισόδια σχολικού εκφοβισμού και αναδεικνύει τη σημασία της παρέμβασής τους για τη διακοπή του φαινομένου. Η πλούσια βιβλιογραφία γύρω από την ιστορική εμφάνιση και εξέλιξη του εκφοβισμού διεθνώς εισάγει τον αναγνώστη στο σημαντικό ρόλο των παρισταμένων, μια κατηγορία συμμετεχόντων στα επεισόδια εκφοβισμού η οποία μέχρι πρόσφατα είχε μάλλον αγνοηθεί από τους μελετητές. Περιγράφονται τρόποι εφαρμογής της εκπαίδευσης ομηλίκων έτσι ώστε οι παρισταμένοι από θεατές να γίνουν ενεργοί συντελεστές πρόληψης των περιστατικών εκφοβισμού.

Στο όγδοο κεφάλαιο, με τίτλο «Διαστάσεις της συμβουλευτικής ομηλίκων στο πρόγραμμα “Αντιμετωπίζω τον εκφοβισμό”», οι Χριστίνα Ρούση-Βέργου, Ελένη Ανδρέου, Grace Skrzybiec και Μαρία Ζαφειροπούλου παρουσιάζουν ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα για την αντιμετώπιση του φαινομένου, το οποίο σχεδιάστηκε αρχικά στην Αυστραλία και επιχειρείται να προσαρμοστεί στο ελληνικό περιβάλλον. Με δεδομένο ότι τα παιδιά δεν γνωρίζουν πώς να διαχειριστούν αποτελεσματικά τον εκφοβισμό, το πρόγραμμα αναλαμβάνει να τα εκπαιδεύσει σε επιτυχημένες στρατηγικές αντιμετώπισης.

Εστιάζοντας στην ωφελιμότητα της ύπαρξης ομάδων στήριξης ομηλίκων στο σχολείο, οι Ιωάννα Μπίμπου-Νάκου, Περσεφόνη Χατζηλάμπρου και Έφη Αντωνιάδου, στο κεφάλαιό τους με τίτλο «Οι ομάδες ομηλίκων ως κοινωνικός χώρος των παιδιών στο σχολείο», αναδεικνύουν τον κοινωνικό ρόλο των ομάδων στήριξης ομηλίκων για τους ίδιους τους συμμετέχοντες αλλά και για το σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον γενικότερα. Στο κεφάλαιο τονίζεται η δυνατότητα που προσφέρει η συμβουλευτική ομηλίκων στα παιδιά για κοινωνική συμμετοχή τους στο σχολείο, που διευκολύνει την ανάπτυξη της συνεργασίας τους με τους ενή-

λικες και συμβάλλει έτσι ουσιαστικά στην κοινωνικοποίησή τους. Τα αποτελέσματα μιας απλής περιγραφικής έρευνας σκιαγραφούν τις απόψεις των μαθητών σχετικά με τις ομάδες ομηλίκων και τη συμμετοχή τους στο σχολείο ως ενεργητικών φορέων δράσης. Ακολουθούν τα αποτελέσματα μιας ποιοτικής έρευνας που πραγματοποίησαν οι συγγραφείς με στόχο να αναδείξουν τους τρόπους με τους οποίους οι μαθητές διαπραγματεύονται τις σχέσεις με τους συμμαθητές τους.

Το δέκατο κεφάλαιο, των Ηλίας Κουρκούτα, Θεόδωρου Θάνου, Έλενας Βιταλάκη και Αγγελικής Γιαννάτου, με τίτλο «Εναλλακτικές εκπαιδευτικές και κλινικές παρεμβάσεις για μαθητές με σοβαρά προβλήματα σχολικής προσαρμογής: το παράδειγμα του προγράμματος διαμεσολάβησης ομηλίκων», αναφέρεται στο ρόλο του διαμεσολαβητή στα επεισόδια σχολικού εκφοβισμού και διενέξεων στο σχολείο. Στο κεφάλαιο γίνεται εκτενής αναφορά σε προγράμματα διαμεσολάβησης που έχουν εφαρμοστεί με αρκετή επιτυχία στα ελληνικά γυμνάσια. Ακόμη, μέσα από τη μελέτη περίπτωσης ενός εφήβου με κοινωνικο-συναισθηματικές, συμπεριφορικές και μαθησιακές διαταραχές περιγράφεται λεπτομερώς ο σημαντικός ρόλος της διαμεσολάβησης στην αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς.

Ζητήματα όμοια με εκείνα που παρατηρεί κανείς και στις άλλες βαθμίδες υπάρχουν και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, και εδώ και αρκετό καιρό έχουν αρχίσει να απασχολούν τους εκπαιδευτικούς. Ίσως κάποια από αυτά να μην εμφανίζονται με την ίδια ένταση με την οποία εκδηλώνονται στις μεγαλύτερες βαθμίδες, η παρουσία τους όμως διαταράσσει τη λειτουργία της τάξης και επηρεάζει αρνητικά το σχολικό περιβάλλον, καλώντας σε αντιμετώπιση. Ποικίλα προγράμματα στήριξης ομηλίκων βρίσκουν εφαρμογές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η επιλογή τους γίνεται πάντα με γνώμονα την ηλικία των παιδιών. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια προσπάθεια εφαρμογής τέτοιων προγραμμάτων σε μικρά παιδιά, χωρίς όμως να έχει διαπιστωθεί ακόμη σαφώς η αποτελεσματικότητά τους.

Στο ενδέκατο κεφάλαιο, με τίτλο «Εφαρμογές της υποστήριξης συνομηλίκων σε μαθητές προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας: βασικές αρχές σχεδιασμού ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος», η Αγγελική Σουρλαντζή, έχοντας εργαστεί με μικρά παιδιά πάνω στη φιλοσοφία και την εφαρμογή της στήριξης συνομηλίκων, προτείνει ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης για μαθητές πρώτης σχολικής ηλικίας με στόχο την υποστηρικτική λειτουργία αυτών των παιδιών προς τους συμμαθητές τους.

Το τρίτο μέρος του βιβλίου εστιάζεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, από την οποία ξεκίνησε η συμβουλευτική ομηλίκων στη χώρα μας. Οι νέοι ενήλικες φοιτητές, έχοντας πλήρη επίγνωση του ρόλου τους, αναλαμβάνουν με ενθουσιασμό να στηρίζουν τους συμφοιτητές τους. Όλα τα είδη στήριξης ομηλίκων που καταγράφονται στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου μπορούν να εφαρμοστούν και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Άλλωστε και οι ίδιοι οι φοιτητές μπορούν να επινοήσουν πρόσθετες διαφορετικές δραστηριότητες στις οποίες θα εμπλακούν με τους συμφοιτητές τους, με αποτέλεσμα πολλές από αυτές τις μεταξύ τους σχέσεις να εξελιχθούν βαθμιαία σε μακροχρόνιες φιλίες.

Στο εισαγωγικό κεφάλαιο της τρίτης αυτής ενότητας, με τίτλο «Συμβουλευτική ομηλίκων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: το θεωρητικό πλαίσιο», της Μαρίας Μαλικιώση-Λοϊζου, εξετάζονται κατ' αρχάς οι αναπτυξιακές ανάγκες και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της περιόδου της «αναδυόμενης ενηλικίωσης», όπως πολύ επιτυχημένα αποκάλυψε τη φάση αυτή ο Arnett (2000). Πρόκειται για μια περίοδο η οποία εκτείνεται χρονικά από τα τέλη της εφηβείας έως τα τέλη της δεκαετίας των 20 ετών. Αρκετοί θεωρητικοί έχουν ασχοληθεί με την ηλικία αυτή, διατυπώνοντας καθένας τη δική του ερμηνευτική θεωρία αναφορικά με τα γνωρίσματα, τη συμπεριφορά, τις ανάγκες, τα κίνητρα, τις δυσκολίες προσαρμογής, την εδραίωση της ταυτότητας των νέων, αλλά και τη διαδικασία μετάβασής τους από τη μαθητική στη φοιτητική ζωή. Στόχος του κεφαλαίου είναι η παρουσίαση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές σε προσωπικό, διαπροσωπικό και κοινωνικό επίπεδο, και η βαθύτερη κατανόησή τους έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες στο πανεπιστημιακό περιβάλλον για την καλύτερη αντιμετώπισή τους. Τονίζεται επίσης η ευεργετική συμβολή της στήριξης από τους συμφοιτητές σε πολλές από αυτές τις δυσκολίες.

Στο επόμενο κεφάλαιο, με τίτλο «Δράσεις του Πανεπιστημίου Αθηνών για την υποστήριξη φοιτητών με αναπηρία: ο ρόλος του συμβούλου ομηλίκων φοιτητών με αναπηρία», οι Αναστασία Καλαντζή-Αζίζι και Αναστασία Σοφianoπούλου παρουσιάζουν τις δράσεις που υλοποιήθηκαν από το Πανεπιστήμιο Αθηνών για τους φοιτητές με αναπηρία στο πλαίσιο της υποστήριξής τους από συμφοιτητές οι οποίοι αναλαμβάνουν το ρόλο του συμβούλου ομηλίκων. Αναφέρονται προγράμματα στήριξης που εφαρμόστηκαν ανάμεσα σε κωφούς και ακούοντες φοιτητές για την ενίσχυση της μάθησης και την ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων και της συμμετοχής τους στα πανεπιστημιακά δρώμενα. Πα-

ρουσιάζονται επίσης προγράμματα υποστήριξης φοιτητών με αναπηρία για θέματα σπουδών, προετοιμασίας για τις εξετάσεις, καθώς και εξυπηρέτησης σε θέματα μετακίνησης για την παρακολούθηση των μαθημάτων. Στο κείμενο αυτό προβάλλονται και άλλες πτυχές της στήριξης ομηλίκων οι οποίες θα μπορούσαν να βρουν εφαρμογή και σε άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται κείμενα σχετικά με εφαρμογές της συμβουλευτικής ομηλίκων σε φοιτητικό πληθυσμό στην Ελλάδα. Στο δέκατο τέταρτο κεφάλαιο, με τίτλο «Εκπαίδευση-κατάρτιση συμβούλων ομηλίκων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση», η Δωροθέα Λοϊζου και η Αγγελική Σουρλαντζή παρουσιάζουν ένα πρόγραμμα που υλοποίησαν στο ΣΥΚΕΟΜ. Η εκπαίδευση που περιγράφεται έχει βιωματικό χαρακτήρα και στηρίζεται στο μοντέλο επίλυσης προβλημάτων του Gerard Egan, στο σύστημα μικροσυμβουλευτικής του Allan Ivey, καθώς και στις βασικές αρχές της ανθρωπιστικής προσέγγισης του Carl Rogers.

Στο επόμενο κεφάλαιο, με τίτλο «Διαδικασία σχεδιασμού και οργάνωσης προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης ομοτίμων: το παράδειγμα του προγράμματος “Από φοιτητές σε φοιτητές”», οι Φωτεινή Λέκκα, Γιώργος Ευσταθίου και Αναστασία Καλαντζή-Αζίζι εξετάζουν τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη διαδικασία σχεδιασμού και οργάνωσης προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης ομοτίμων ούτως ώστε να διασφαλίζονται η ποιότητα και η αποτελεσματικότητά τους. Οι παράγοντες αυτοί σκιαγραφούνται σε ένα παράδειγμα αντίστοιχου προγράμματος που υλοποιήθηκε από τη συγγραφική ομάδα στο Εργαστήριο Ψυχολογικής Συμβουλευτικής Φοιτητών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το τρίτο μέρος του βιβλίου κλείνει με το κεφάλαιο των Άννυς Μπενέτου και Λίας Τσερμίδου, που έχει τίτλο «Τα οφέλη από την εμπειρία της συμμετοχής στην ομάδα του ΣΥΚΕΟΜ: μια ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση». Αναφέρεται στα οφέλη που αποκομίζουν οι ίδιοι οι σύμβουλοι ομηλίκων από την εμπλοκή τους σε τέτοιου είδους δραστηριότητες. Το κεφάλαιο διερευνά την εμπειρία των εθελοντριών που δραστηριοποιούνται στο ΣΥΚΕΟΜ. Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα η οποία χρησιμοποιεί την ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση των γραπτών απαντήσεων των συμμετεχουσών. Το συμπέρασμα με το οποίο ολοκληρώνεται το κεφάλαιο είναι η σπουδαιότητα των προγραμμάτων συμβουλευτικής ομηλίκων στην ενδυνάμωση των νέων και στο θετικό προσδιορισμό της ταυτότητάς τους.

Εκπαίδευση - κατάρτιση - οργάνωση υπηρεσιών

Όπως μπορεί να διαπιστωθεί από την παρουσίαση των κεφαλαίων, μερικά από αυτά προτείνουν προγράμματα κατάρτισης για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς έτσι ώστε να είναι σε θέση να οργανώσουν και να εποπτεύσουν προγράμματα συμβουλευτικής ομηλίκων. Άλλα πάλι προτείνουν προγράμματα εκπαίδευσης των μαθητών ή των φοιτητών προκειμένου να λειτουργήσουν ως σύμβουλοι ομηλίκων.

Συγκεκριμένα, η Αγγελική Σουρλαντζή στο κεφάλαιο 11 προτείνει ένα ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα υποστήριξης συνομηλίκων για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αντίστοιχα η Helen Cowie στο κεφάλαιο 6 περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να δημιουργηθεί μια υπηρεσία στήριξης ομηλίκων σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Για την εκπαίδευση των μαθητών προκειμένου να αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στα περιστατικά εκφοβισμού υπάρχει πρόταση στο κεφάλαιο 7 από τον Θεόδωρο Γιοβαζολιά. Ανάλογα στο κεφάλαιο 8 προτείνεται ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης των μαθητών σε αποτελεσματικές στρατηγικές αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού.

Για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι Δωροθέα Λοϊζου και Αγγελική Σουρλαντζή στο κεφάλαιο 14 περιγράφουν ένα πρόγραμμα κατάρτισης φοιτητών το οποίο στηρίζεται στο μοντέλο επίλυσης προβλημάτων του Gerard Egan και ακολουθεί τη φιλοσοφία του προσωποκεντρικού μοντέλου συμβουλευτικής. Τέλος, στο κεφάλαιο 15 οι συγγραφείς συζητούν το σχεδιασμό και την οργάνωση προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης στο χώρο του πανεπιστημίου καθώς και το σχεδιασμό για την εκπαίδευση των εθελοντών φοιτητών που λειτουργούν υποστηρικτικά προς τους συμφοιτητές τους.

Στα κείμενα του βιβλίου οι όροι «συμβουλευτική ομηλίκων» και «στήριξη ομηλίκων» συχνά εναλλάσσονται. Σε κάποια κεφάλαια συναντάμε επίσης τον όρο «ψυχοκοινωνική στήριξη ομοτίμων». Περικτικότερος είναι ο όρος «στήριξη ομηλίκων», στον οποίο περιλαμβάνεται η «συμβουλευτική ομηλίκων» ως μία από τις κατηγορίες στήριξης που περιγράφονται. Ας μας επιτραπεί όμως να διατηρήσουμε τον όρο «συμβουλευτική ομηλίκων» στον τίτλο του βιβλίου ως φόρο τιμής στις ομάδες φοιτητριών που τόσα χρόνια τώρα στηρίζουν εθελοντικά το θεσμό αυτό στο ΤΕΑΠΗ και παράλληλα επινοούν νέες εφαρμογές στήριξης για διάφορες ηλικίες. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι η ομάδα του ΣΥΚΕΟΜ έχει προσκληθεί πολλές φορές σε εκπαιδευτικές και επιστημονικές εκ-

δηλώσεις και έχει παρουσιάσει τις δραστηριότητές της σε επιστημονικά συνέδρια με μεγάλη επιτυχία. Εκτός αυτού πρόσφατα, με δική τους προτροπή, ιδρύθηκε η Ελληνική Επιστημονική Εταιρεία Συμβουλευτικής Ομηλίκων (ΕΣΥΟΜ), σκοπός της οποίας είναι η δημιουργία, κατάρτιση, εφαρμογή, εποπτεία, διατήρηση και αξιολόγηση προγραμμάτων συμβουλευτικής ομηλίκων με βάση τεκμηριωμένα ερευνητικά δεδομένα.

Ευχαριστίες

Η συγγραφική ομάδα του συλλογικού αυτού τόμου στελεχώνεται από νέους επιστήμονες που όλα αυτά τα χρόνια βοήθησαν στη θεμελίωση, ανάπτυξη και επιβίωση του ΣΥΚΕΟΜ, και των οποίων τα κείμενα αντικατοπτρίζουν την προσωπική τους προσπάθεια για τη διατήρηση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών στους συμφοιτητές και στις συμφοιτήτριές τους. Εκλεκτοί συνάδελφοι συνέβαλαν επίσης σε αυτή την προσπάθεια συγγράφοντας οι ίδιοι ή λειτουργώντας ως κριτές κειμένων. Για τη συμβολή τους αυτή στην όλη προσπάθεια τους ευχαριστώ θερμά και ειλικρινά.

Με εμπιστοσύνη εναποθέτω την επιμέλεια αυτής της πρώτης απόπειρας αποτύπωσης του πλούτου των δραστηριοτήτων στήριξης ομηλίκων στις εκδόσεις «Πεδίο», με τους συντελεστές του οποίου συνεργάζομαι εδώ και δεκαετίες. Η μακρόχρονη εμπειρία της Χρύσας Ξενάκη στην επιμέλεια επιστημονικών κειμένων με έχει πείσει για το ενδιαφέρον της να εκδίδονται επιστημονικά κείμενα άρτια επιμελημένα. Την ευχαριστώ για την εξαιρετική συνεργασία μας και την άοκνη φροντίδα της.

Μαρία Μαλικιώση-Λοϊζου
Καθηγήτρια Συμβουλευτικής Ψυχολογίας

Βιβλιογραφία

- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Beck, J. S. (1995). *Cognitive therapy: Basics and beyond*. New York: Guilford Press.
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The role of the Broaden-and-Build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218-226.
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer

- victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review on cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 441-455.
- Καλαντζή-Αζίζι, Α., & Ζαφειροπούλου, Μ. (2004). *Προσαρμογή στο σχολείο. Πρόληψη και αντιμετώπιση δυσκολιών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κουρκούτας, Η. (2011). *Προβλήματα συμπεριφοράς στα παιδιά. Παρεμβάσεις στο πλαίσιο της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα: Τόπος.
- Nickerson, A. B., Brock, S. E., Chang, Y., & O'Malley, M. D. (2006). Responding to children victimized by their peers. *Journal of School Violence*, 5, 19-32.
- Rigby, K. (2008). *Σχολικός εκφοβισμός. Σύγχρονες απόψεις*. Αθήνα: Τόπος.
- Turner, G., & Shepherd, J. (1999). A method in search of a theory: Peer education and health promotion. *Health Education Research*, 14(2), 235-247.
- Woods, S., & Wolke, D. (2004). Direct and relational bullying among primary school children and academic achievement. *Journal of School Psychology*, 42, 135-155.